

Posudek oponenta disertační práce Mgr. Lenky Rázgové

“Využití zkušenosti zprostředkovaného učení ve školní výuce pro kognitivní rozvoj žáků”

předkládané v roce 2017 na Katedře psychologie

I. Stručná charakteristika práce

Předložená disertační práce se věnuje přístupu ke vzdělání zaměřenému na proces v kontextu teorií Reuvena Feuersteina, přičemž ústřední téma teoretické části práce i konceptuální východisko části empirické představuje teorie zprostředkovaného učení. V kontextu dané teorie autorka vyvozuje konkrétní doporučení pro rozvoj kognitivních schopností žáků během školního vyučování. V rámci teoretických kapitol je dále představen program Instrumentálního obohacení včetně ověřovacích studií z České republiky i ze zahraničí, prokazujících jeho účinnost. Teoretickou část práce uzavírá oddíl věnovaný dynamické diagnostice, vytvářející logickou návaznost s částí empirickou, v rámci jejíž metodologie jsou nástroje dynamické diagnostiky využívány. Kvantitativně orientovaná studie si klade za cíl popsat využívání konceptu zkušenosti zprostředkovaného učení ve školní výuce a identifikovat rozdíly mezi skupinou takto vzdělávaných žáků a žáků běžných škol, kde Feuersteinův přístup není aplikován. Ačkoli výzkumné předpoklady, očekávající obecně vyšší výsledky ve sledovaných parametrech u experimentální skupiny, z velké části nebyly potvrzeny, autorka formuluje řadu inspirativních zjištění a námětů pro další výzkumnou práci.

II. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů

Ze strukturálního pohledu práci dominuje teoretická část, která rozsahem zdatelně převyšuje část empirickou. Kapitola prezentující specifika výukových přístupů zaměřených na proces ve srovnání s tradičnějším přístupem orientovaným na obsah vytváří srozumitelný rámec pro následný popis teorií Reuvena Feuersteina, který je pojat s potřebou rozsáhlosti a úrovní podrobnosti. Autorka za využití velkého množství relevantních literárních zdrojů prezentuje teorii strukturálně-kognitivní modifikovatelnosti a deficientních kognitivních funkcí, přístup zprostředkovaného učení, program Instrumentálního obohacení i dynamicko-diagnostické postupy. Je třeba konstatovat, že autorka nezůstává pouze u popisu samotných koncepcí, ale vyvozuje souvislosti s řadou témat z oblasti obecné, vývojové a sociální psychologie (např. metakognice, exekutivní funkce, vývojově adekvátní výběr podnětů, zprostředkování rodiči a vrstevníky). Využitelnost uvedených koncepcí dokládá zařazením výsledků studií a praktických doporučení pro učitele, které formuluje velmi konkrétně a v těsné návaznosti na specifika prezentovaných teorií. Tato doporučení lze považovat za jeden z podstatných aplikačních výstupů celé práce.

Empirická část je zpracována s patřičnou systematičností, místy však prezentace průběhu výzkumu ztrácí na přehlednosti, textu by prospěla vizuální podpora zobrazující konceptuální strukturu celého výzkumu (obrázek, diagram). Autorka si stanovuje dva stěžejní cíle: „1. Popsat, jak působí využívání zkušenosti zprostředkovaného učení ve výuce na rozvoj schopnosti učit se u žáků základních škol. 2. Popsat, jaké jsou rozdíly mezi žáky, jejichž výuka probíhá za využití MLE, v porovnání se žáky, u nichž se Feuersteinovy přístupy neaplikují.“ V dalším textu pak pracuje spíše s druhým cílem, rozsáhlejší realizaci prvního by umožnilo zařazení metod kvalitativního výzkumu. Fakt, že se autorka rozhodla pro realizaci kvantitativní studie, je však třeba hodnotit jednoznačně pozitivně, protože (jak sama dokládá), dosavadní výzkumné studie v českém prostředí jsou převážně kvalitativně orientovány.

Výzkumná studie nepostrádá precizní přípravu a realizaci, je třeba ocenit zařazení dynamických metod ve všech fázích měření, jejichž volba podporuje validitu celé studie. Výzkumné předpoklady očekávající obecně lepší výsledky ve sledovaných hodnotách u experimentální skupiny se většinou nepotvrdily.

K významnějšímu zlepšení došlo v rámci experimentální skupiny (v komparaci s kontrolní skupinou) pouze u testu figury, zde je však otázkou, nakolik mohlo být dané zlepšení způsobeno nižšími vstupními hodnotami v experimentální skupině oproti skupině kontrolní – v závěrečném měření autorka konstatuje vyrovnání výsledků obou souborů, k interpretaci by proto mělo být přistupováno s opatrností.

Fakt, že se velká část předpokladů nepotvrdila, není třeba vnímat kriticky, autorka v diskusi vyvozuje celou řadu možných příčinných souvislostí, zejména fakt, že v některých třídách z experimentální skupiny nebyl uplatňován program Instrumentálního obohacení. Zde se lze ptát, proč nebyly zařazeny alespoň dílčí závěry porovnání skupin žáků, u nichž byla pouze začleňována zkušenost zprostředkovaného učení a skupiny s programem Instrumentálního obohacení.

V závěru empirické části je formulována diskuse, která zcela splňuje parametry daného textového útvaru – autorka kriticky zhodnocuje konkrétní aspekty vlastní výzkumné studie, vyhledává souvislosti se studii jiných autorů, čímž výzkumné závěry srozumitelně a logicky propojuje s teoretickou částí práce.

Z formálního hlediska lze shrnout, že autorka pracuje korektně se zkratkami, bibliografickými odkazy, stylistická úroveň práce je zcela adekvátní. Celkově je text graficky dobře strukturován, možnost začlenění vizuální podpory v prezentaci výzkumného plánu již byla zmíněna.

Vlastní přínos autorky je zcela nesporný, je patrná hluboká orientace v problematice, schopnost kriticky zhodnocovat poznatky a vyvozovat souvislosti i vlastní závěry.

III. Dotazy k obhajobě

Lze na základě výzkumných dat prokázat rozdíly mezi skupinou žáků, v jejichž třídách byl uplatňován program Instrumentálního obohacení, a ostatními probandy z experimentální skupiny?

Jaká specifika by autorka očekávala při realizaci podobné studie u odlišných věkových skupin respondentů (např. v mateřské škole či naopak u starších žáků na druhém stupni)?

IV. Závěr

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji doporučuji k obhajobě a v předběžně ji klasifikuji jako *prospěla*.

3. 5. 2017

PhDr. Kristýna Krejčová, PhD.